

AMRA MULOVIĆ
Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu

TRAKTAT O AKUZATIVU STANJA MUSTAFE MUHIBBIJA

Sažetak

U ovom radu predstavljen je do sada neobrađen traktat o akuzativu stanja (*Risāla ḥāl*) napisan krajem 18. stoljeća na arapskom jeziku. Autor traktata je Mustafa Muhibbi (Muṣṭafā Muḥibbī), koji se spominje kao zbornički muftija, pjesnik i prozni autor. Kao izvori korištena su dva rukopisa traktata, od kojih se jedan čuva u rukopisnoj zbirci Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine u Sarajevu, a drugi u zbirci rukopisa na orijentalnim jezicima Univerzitetske biblioteke „Svetozar Marković” u Beogradu. Istraživanje u ovom radu obuhvata tekstološku analizu dvaju dostupnih rukopisa, kritičku obradu djela, prijevod i tekstualnu analizu sadržaja traktata. Pregled sadržaja djela donosi studiju o akuzativu stanja u okviru arapske gramatičke misli, a posebno u okviru onih klasičnih izvora na koje se autor poziva razmatrajući centralno pitanje traktata posvećeno različitim jezičkim tumačenjima 28. ajeta sure Saba’.

Cljučne riječi: Mustafa Muhibbi (Muṣṭafā Muḥibbī), traktat, akuzativ stanja, 28. ajet sure Saba’.

UVOD

Mustafa Muhibbi, autor *Traktata o akuzativu stanja*, koji je predmet ovog rada, spominje se u literaturi kao pjesnik, prozni autor i zbornički muftija. Živio je u drugoj polovini 18. i prvoj polovini 19. stoljeća. Drugih značajnih podataka iz njegove biografije gotovo da nema.¹ Iz njegovog poetskog stvaralaštva izdvajaju se tarih u deset distiha o zauzeću Loznice (1228/1813-14)² i tarih u sedam distiha koji je isklesan ispod teksta natpisa na Husein-kapetanovoj džamiji u Gradačcu (1242/1826).³ Ždralović navodi da je posjedovao veliku biblioteku iz koje se nekoliko rukopisa danas nalazi u okviru

1 Šabanović škrto navodi samo jednu rečenicu o ovom autoru imenujući ga Muhibli: „Bio je zbornički muftija, bio je živ 1228/1813. godine” (Vidi: Hazim Šabanović, *Književnost Muslimana BiH na orijentalnim jezicima*, Svjetlost, Sarajevo, 1973, 682).

2 Vidi: Lamija Hadžiosmanović, Salih Trako, *Tragom poezije bosanskohercegovačkih Muslimana na turskom jeziku*, Gazi Husrevbegova biblioteka, Sarajevo, 1985, 52-53.

3 Vidi: Mehmed Mujezinović, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine: Istočna i Centralna Bosna*, knj. 2, Sarajevo Publishing, Sarajevo, 1998, 175-176.

orijentalne zbirke Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Ovi rukopisi na marginama i pojedinačnim folijama sadrže njegove stihove i inskripcije.⁴

Mahlas Muhibbi nosili su različiti autori i prepisivači koji su stvarali u okrilju orijentalno-islamske kulture. Do miješanja autora i pogrešnog pripisivanja nekog djela drugom autoru moglo je doći ukoliko bi autor nosio isto vlastito ime i živio u istom vremenu. Začudo, na istom širem prostoru i u vremenu u kojem je živio autor *Traktata*, zvornički muftija Mustafa Muhibbi, istog imena i mahlasa djelovali su prepisivač Mustafa Muhibbi Belgradi i sarajevski kadija i pjesnik Mustafa Muhibbi, s kojima ga ne bi trebalo poistovjećivati.⁵

Prozno stvaralaštvo ovog autora sačinjava nekoliko kraćih traktata posvećenih različitim vjerskim temama.⁶ Osnovni cilj ovog rada jest predstaviti jedno od autorovih kraćih prozних djela, *Traktat o akuzativu stanja* (Risāla ḥāl), u kojem autor opisuje jednu od osnovnih morfosintaksičkih kategorija u arapskom jeziku, akuzativ stanja, za što su mu glavni povod bila različita jezička tumačenja 28. ajeta sure Saba': „*wa mā arsalnāka illā kāffatan li al-nās*” [Mi smo te poslali svim ljudima...]. Rad obuhvata tekstološku analizu dvaju dostupnih rukopisa, kritičku obradu djela, prijevod i tekstualnu analizu sadržaja *Traktata*.

OPIS RUKOPISA

Jedan rukopis *Traktata* nalazi se u kolekciji rukopisa Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine u Sarajevu pod brojem Rs 368/10.⁷ Ime autora navedeno je na početku rukopisa, te na unutrašnjoj stranici prve korice kodeksa u čijem je sastavu ovaj rukopis. Tekst je pisan sitnim *ta'liqom* i crnim mastilom. Na marginama su teško čitljive bilješke, jer je bjelina između napomena koje pripadaju rukopisu popunjena naknadno dodatim tekstom i brojevima koji sadržajem nisu povezani sa osnovnim tekstom *Traktata*. Rukopis zaprema dvije folije teksta (80b-81a). Na prvoj foliji je šesnaest linija teksta, a na drugoj sedamnaest. U kratkom kolofonu navedeno je samo ime prepisivača (Mufti-zade). Nema podataka o mjestu i vremenu prijepisa.

4 Vidi: Muhamed Ždralović, *Bosansko-hercegovački prepisivači djela u arabičkim rukopisima*, Svjetlost, Sarajevo, 1988, 307.

5 Isto; Tatjana Paić-Vukić, *Svijet Mustafe Muhibbija, sarajevskog kadije*, Srednja Europa, Zagreb, 2007, 100.

6 Vidi: Ahmed Mehmedović, *Leksikon bošnjačke uleme*, Gazi Husrev-begova biblioteka, Sarajevo, 2018, 368.

7 Osman Lavić, NUBBiH, *Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa*, Al-Furqan, Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, London – Sarajevo, 2011, 149-150.

Drugi rukopis se čuva u zbirci rukopisa na orijentalnim jezicima Univerzitetske biblioteke „Svetozar Marković” u Beogradu pod brojem Rso 352/4. Digitalizirani rukopis postavljen je na online platformu i dostupan na bibliotečkoj web-stranici.⁸ Tekst je ispisan čitkim *nasta’līqom* i crnim mastilom. Na marginama se na nekoliko mjesta nalaze bilješke uz tekst. Ove bilješke napisane rukom istog prepisivača čitljive su, osim bilješke na posljednjoj foliji koja se većim dijelom zbog izbljedjele tinte ne može pročitati. Rukopis je, prema podacima koji se o rukopisu navode, prepisao Ismā’īl al-Ḥabālī. Tekst je omeđen jednostavno iscrtanim okvirom. Na svakoj od pet folija je po jedanaest linija teksta. Kustode su prisutne. U kolofonu na kraju teksta navedeni su podaci o autoru, mjestu i vremenu završetka djela.

Tekstovi rukopisā strukturirani su, kao što je uobičajeno, bez paragrafa i bez interpunkcije. Iako u radu nudimo izvornu formu djela na arapskom jeziku bez ikakvih izmjena, u prijevodu smo intervenirali u tom smislu. Identifikacija autorovih riječi i tuđih riječi u tekstu moguća je zbog činjenice da autor vlastiti tekst izdvaja upotrebom glagola u prvom licu jednine ili upućuje na tuđi tekst upotrebom citatnih leksičkih signala, obično glagola *qāla* (rekao je) ili *mā rawāhu* (ono što je prenio), te *intahā kalāmuhu* (ovdje završavaju njegove riječi) uz obavezno navođenje autora, što donekle olakšava i genezu citata. U tekstovima rukopisā upotrebljavane su uobičajene skraćenice *تُع* za *ta ‘ālā*, *مء* za *‘alayhi al-salām*, te *صلعم* za *ṣallā Allāh ‘alayhi wa sallama*.⁹

PREGLED SADRŽAJA TRAKTATA I RASPRAVA

Nakon invokacije, koja predstavlja ustaljen i u tradiciji ukorijenjen način započinjanja svakog djela, autor navodi povod pisanju *Traktata o akuzativu stanja*. Zanimljivo je da je riječ o fetvi koju je izdao šejhul-islam Abū al-Su‘ūd¹⁰ kao odgovor na pitanje vezano za jedan jezički problem. Naime, neko je ovog istaknutog učenjaka upitao da li je ispravno kao primjer akuzativa stanja za potvrđivanje regensa navesti 28. ajet sure Saba’: *wa mā arsalnāka illā kāffatan li al-nās* [Mi smo te poslali svim ljudima...]¹¹, što je u

8 <http://arhiva.unilib.rs/cirilica/zbirka/rukopisa/orijentalni-rukopisi>; <https://phaidrabg.bg.ac.rs/o:1496>

9 Vidi: Adam Gacek, *Arabic Manuscripts: A Vademecum for Readers*, Handbook for Oriental Studies, vol. 98, Brill, Leiden – Boston, 2009, 313-315.

10 Abū al-Su‘ūd Efendi al-‘Imādī al-Isklībī bio je islamski pravnik i egzegeta, te šejhul-islam Osmanskog Carstva od 951/1545. do 982/1574. godine.

11 Kur’an, Saba’: 28. Riječ je, zapravo, o dijelu ajeta koji u cjelini glasi: *wa mā arsalnāka illā kāffatan li al-nās bašīran wa naḏīran wa lākinna aḳtar al-nās lā ya ‘lamūn* [Mi smo te poslali svim ljudima da radosne vijesti donosiš i da opominješ, ali većina ljudi ne zna]. Napominjemo da se akuzativ stanja kao morfosintaksička kategorija koju obilježava

svom komentaru *Miftāḥa* učinio Kemalpašazade.¹² Odgovor je bio odričan, s čime se Muhibbi saglasio. U nastavku autor navodi svrhu pisanja *Traktata*. Iz zadataka koje nabroja jasno je da ima namjeru da iznese tumačenja navedenog ajeta koja su vezana za univerzalnost poruke Poslanika, a. s., i da objasni razliku koja postoji između različitih vrsta akuzativa stanja.

Nakon što je naveo fetvu i centralni jezički problem koji iz nje proizlazi, autor je *Traktat* sadržajno podijelio na tri dijela. U prvom dijelu obrazlaže nekoliko vrsta akuzativa stanja i pri tome pažnju usmjerava na preciznije objašnjenje akuzativa stanja koji služi za potvrđivanje regensa jer je upravo ovaj akuzativ fetvom problematiziran. U drugom dijelu u fokusu su argumenti koji potvrđuju univerzalni karakter poruke Poslanika, a. s., i u okviru ovog dijela autor iznosi različita jezička tumačenja 28. ajeta sure Saba'. U trećem dijelu *Traktata* autor nastavlja opća razmatranja kategorije akuzativa stanja i dodaje opis još nekoliko vrsta ovog akuzativa. S obzirom na to da se prvi i treći dio *Traktata* mogu sadržajno povezati, u nastavku ćemo najprije predstaviti one vrste akuzativa stanja koje je sam autor izdvojio, bez namjere da šire razmatramo ovu izuzetno kompleksnu morfosintaksičku kategoriju, a potom ćemo se detaljnije posvetiti drugom i zanimljivijem dijelu *Traktata*, koji se odnosi na različita jezička tumačenja konkretnog ajeta.

Može se reći da je autor djelo napisao za one koji su upoznati s kategorijom akuzativa stanja. S obzirom na to je da je riječ o veoma sažetoj formi traktata, autor se ne zadržava na definiciji ovog akuzativa, na uvjetima njegove upotrebe, oblicima, strukturi rečenice u kojoj se može javiti, regensu, niti se trudi da ga objasni u okviru šire grupe akuzativa kontrastirajući ga sa drugim kategorijama, primjerice akuzativom specifikacije, što se u normativnim gramatikama i jezikoslovnim djelima obično čini. Primarni cilj autora jest da jezgrovitim opisom razdvoji akuzativ stanja koji služi za potvrđivanje

---

širok spektar sintaksičkih funkcija u arapskom jeziku na bosanski jezik može prevesti na različite načine, što će biti uočljivo u prijevodu primjera u nastavku rada. Stoga ćemo riječi u službi akuzativa stanja transkribirati uključujući padežni nastavak za akuzativ neodređene riječi (-an) kao najznačajniju karakteristiku njihovog morfološkog oblika, kako bi ga istaknuli.

- 12 Šamsuddīn Ahmad Ibn Kamāl bio je osmanski historičar, pjesnik, pravnik i šejhul-islam od 932/1526. do 940/1534. godine, u vrijeme vladavine Sulejmana Veličanstvenog. Autor je nedovršenog komentara al-Sakkākijevog znamenitog djela *Miftāḥ al-'ulūm* kojeg je nazvao *Ṭağyīr al-Miftāḥ*. Komentar je dovršio al-Mūlā Ibrāhīm Ibn Ḥisām al-Karmayānī (Vidi: Kātib Ćelebi, *Kašf al-ẓunūn 'an asāmī al-kutub wa al-funūn*, vol. 2, Dār ihyā' al-turāṭ al-'arabī, Bayrūt, s. a., 1766). Interesantno je da Kātib Ćelebi na istoj stranici navodi da je učenjak poznat kao 'Allāmak napisao glosu uz Ibn Kamālov *Ṭağyīr al-Miftāḥ* koju je nazvao *Ifāda al-Miftāḥ fī ḥāšiya Ṭağyīr al-Miftāḥ*, koja počinje riječima: *ǧalla dīkr man bi yadihi Miftāḥ al-'ulūm...* Moguće je da je riječ o našem autoru Muhamedu Musiću Allameku, iako se ovo djelo u izvorima ne navodi među njegovim djelima koja je napisao iz jezikoslovlja.

regensa od onih koji to nisu, kako bi pokazao da ajet *wa mā arsalnāka illā kāffatan li al-nās* ne predstavlja primjer upotrebe akuzativa stanja za potvrđivanje regensa.

Stoga Muhibbi polazi od objašnjenja akuzativa stanja za potvrđivanje regensa (*ḥāl mu'akkada li 'āmilihā*) i tvrdi da se ovim akuzativom na mora odgovoriti na pitanje *kako*, čime, zapravo, kaže da ova vrsta akuzativa stanja ne služi da objasni stanje nositelja stanja (*ṣāhib al-ḥāl*), te navodi kao primjer ajet: *wa lā ta'taw fī al-arḍ mufsidīn* [...i ne činite zlo po Zemlji nered praveći!]¹³ u okviru kojeg je akuzativ stanja *mufsidīn* upotrijebljen da potvrdi značenje glagola, tj. regensa. Ovaj akuzativ stanja autor razdvaja od akuzativa stanja koji potvrđuje sadržaj imenske rečenice (*ḥāl mu'akkada li madmūn al-ḡumla al-ismiyya*) i navodi primjer: *Zayd abūka 'aṭūfan* [Zejd je tvoj dobrotivi otac]. U okviru akuzativa stanja koji služe za potvrđivanje ne izdvaja akuzativ stanja za potvrđivanje nositelja stanja (*ḥāl mu'akkada li ṣāhibihā*) koji Ibn Hišām navodi i daje primjer: *ḡā'a al-qawm ṭarran* [Ljudi su došli skupa]. Zanimljivo je da su ovu vrstu akuzativa, kako kaže Ibn Hišām, gramatičari zanemarili, a da su „Ibn Mālik i njegov sin primjere za njega pripisali akuzativu stanja za potvrđivanje regensa, što je pogrešno”.¹⁴ Neobično je da Muhibbi ne spominje ovu vrstu akuzativa stanja, jer se riječ *kāffa* u ajetu o čijem jezičkom tumačenju se kasnije vodi rasprava može opisati upravo ovom vrstom akuzativa stanja.

Muhibbi pomalo neuređeno prenosi klasifikaciju akuzativa stanja te primjere kako se navode u klasičnim gramatičkim djelima. Tako razdvaja akuzativ stanja koji izražava prolazno (*ḥāl muntaqila*) i inherentno stanje (*ḥāl mulāzima*) nositelja stanja. Za prvu vrstu navodi primjer: *ḡā'anī Zayd rākiban* [Zejd mi je došao jašući], a za drugu *Zayd abūka 'aṭūfan* [Zejd je tvoj dobrotivi otac], budući da je dobrotivost inherentno svojstvo očinstva. Kao primjer za akuzative stanja koji slijede jedan za drugim (*mutarādifa*) i akuzative stanja koji se prepliću (*mutadāhila*) navodi primjer: *ra'ā al-Nabiyy 'am mustalqiyān fī al-masḡid wāḍi'an iḥdā riḡlayhi 'alā al-uḥrā* [Vidio je Poslanika, a. s., u džamiji kako leži stavivši nogu preko noge] u kojem se akuzativi stanja *mustalqiyān* i *wāḍi'an*, po njegovom mišljenju, mogu dvojako tumačiti. To znači da se *mustalqiyān* i *wāḍi'an* mogu opisati kao akuzativi koji imaju isti regens (*ra'ā*) i istog nositelja stanja (*al-Nabiyy*) ili kao akuzativi od kojih *mustalqiyān* ima regens (*ra'ā*) i nositelja stanja (*al-Nabiyy*), dok je akuzativu stanja *wāḍi'an* regens akuzativ stanja *mustalqiyān*, a nositelj stanja skrivena lična zamjenica u okviru ovog akuzativa (*on*). Ibn Hišām, recimo,

13 Kur'an, al-Baqara: 60.

14 Ğamāluddīn al-Anṣārī Ibn Hišām, *Muḡnī al-labīb 'an kutub al-a'ārīb*, ur. Māzin Mubārak, Muḥammad 'Alī Hamidullāh, Dār al-fikr, Dimašq, 1964, 518.

odbacije prvo objašnjenje i tvrdi da, ukoliko se u iskazu javi više od jednog akuzativa stanja, nositelj stanja i regens se moraju promijeniti.¹⁵ Muhibbi svim ovim vrstama dodaje i podjelu akuzativa stanja na osnovu vremena iskazanog njime na istodobni (*ḥāl mutawāṭi'a*) kojim se izražava sadašnje vrijeme i implicitni (*ḥāl muqaddara*) kojim se izražava buduće vrijeme.

U drugom tematski zaokruženom dijelu *Traktata* Muhibbi donosi pripovijest koja predstavlja polemiku između al-Qāḍija Abū Sa'īda al-'Aqbānīja¹⁶ i nekog Jevrejina o univerzalnosti poruke Poslanika, a. s. Ovu priču Muhibbi preuzima iz glose uz djelo *Muḡnī al-labīb* koju je napisao al-Šamnī.¹⁷ Al-'Aqbānī kao argumente koji potvrđuju univerzalnost poslanstva Poslanika, a. s., navodi jedan hadis i ajet *wa mā arsalnāka illā kāffatan li al-nās*. Na detaljima ove pripovijesti nećemo se zadržavati. Ono što je zanimljivo jest da jedno religijsko pitanje otvara jezičko pitanje mogućnosti upotrebe akuzativa stanja ispred nositelja stanja u genitivu iza prijedloga. Stoga Muhibbi navodi i drugačija jezička tumačenja, al-Zamaḥšarījevo i al-Zaḡḡāḡevo, kako bi pokazao da drugačija jezička analiza suštinski ne mijenja činjenicu da se ovaj ajet može upotrijebiti kao argument koji potvrđuje univerzalnost poruke Poslanika, a. s.

Al-Zamaḥšarī u jezičkoj analizi ajeta riječ *kāffa* opisuje kao atribut riječi *irsāla* u službi apsolutnog objekta (*al-maf'ūl al-muṭlaq*). Apsolutni objekat u arapskom jeziku predstavlja masdar ili glagolsku imenicu koja dolazi iza glagola istog korijena ili glagola koji mu je sinonim i služi da pojača njegovo značenje. Kada se ova imenica modificira atributom, onda masdar postaje semantički irelevantan, a značenje fraze preuzima atribut koji se obično prevodi adverbijalnim oznakama načina. Al-Zamaḥšarī navodi da riječ *kāffa* u ovom slučaju ima značenje riječi *'amma*, tako da se fraza *irsāla kāffa* treba razumjeti da je Poslanik, a. s., poslan tako da njegovo poslanstvo (*irsāla*) okupi ljude i da spriječi (*kāffa*) bilo koga da se nađe izvan njegovog okrilja.¹⁸ Zanimljivo je da al-Zamaḥšarī ne odbacuje tumačenje koje daje al-Zaḡḡāḡ. Ovaj autor, nakon što kaže da riječ *kāffa* u jeziku znači *obuhvatanje* (*iḥāṭa*), ovu riječ tumači kao akuzativ stanja lične zamjenice drugog lica jednine koja

15 Vidi: Ibn Hišām, *Muḡnī al-labīb*..., 623.

16 Al-Qāḍī Abū Sa'īd al-'Aqbānī (720/1320–811/1408) jedan je od najistaknutijih učenjaka islamskog Zapada, koji je živio na području današnjeg Maroka u vremenu Merinidskog sultanata. Stekao je slavu zahvaljujući svom obrazovanju u racionalnim i tradicionalnim naukama, a posebno u pravnim.

17 Vidi: Taḡiyuddīn Aḥmad Ibn Muḥammad al-Šamnī, *al-Munšif min al-Kalām 'alā Muḡnī Ibn Hišām*, vol. 2, al- Maṭba'a Muḥammad Afandī Muštafā, Qāhira, s. a., 220-221.

18 Abū al-Qāsim Ġarullāh Maḥmūd Ibn 'Umar al-Ḥawārazmī al-Zamaḥšarī, *Tafsīr al-Kaššāf 'an ḥaqā'iq al-tanzīl wa 'uyūn al-aqāwīl fī wuḡūh al-ta'wīl*, ur. Ḥalīl Ma'mūn Šīḥa, Dār al-ma'rifa, Bayrūt, 2009, 874.

referira na Poslanika, a. s., u frazi *arsalnāka* (Mi smo te poslali), a sufiks za ženski rod (*tā' marbūṭa*) objašnjava kao sufiks koji služi za naglašavanje. U tom smislu, frazu *kāffa li al-nās* treba razumjeti kao: *da okupiš ljude*.¹⁹ Al-Zamaḥšarī nije tako popustljiv kada govori o trećem načinu na koji su mnogi gramatičari i mufesiri ovaj ajet tumačili. Nedvosmisleno odbacuje mogućnost da se riječ *kāffa* opiše kao akuzativ stanja riječi *al-nās*, jer nije dozvoljeno da akuzativ stanja stoji ispred nositelja stanja koji se javlja u prijedložnoj frazi. Štaviše, al-Zamaḥšarī produbljuje analizu i navodi da ova greška povlači za sobom drugu koja podrazumijeva upotrebu prijedloga *li* u značenju prijedloga *ilā*.²⁰ Ovo objašnjenje tiče se uobičajene upotrebe glagola *arsala* (poslati) sa prijedlogom *ilā*. U njegovom tumačenju *li* se javlja kao posrednik u rekciji tranzitivnog verbativnog imena (masdara). Međutim, treba istaći da al-Zamaḥšarī zanemaruje činjenicu da se ovaj prijedlog svrstava u grupu prijedloga sa značenjem direktivnog kretanja (*intihā' al-gāya*) zajedno sa prijedlogom *ilā*, te da se u ovom značenju može javiti.

Ibn Hišām u svom znamenitom djelu *Muḡnī al-labīb* oštro kritikuje tumačenje ovog ajeta koje nudi al-Zamaḥšarī. Istina, on ne govori o poziciji akuzativa stanja u odnosu na nositelja stanja, ali odbacuje mogućnost da se riječ *kāffa* tumači na bilo koji drugi način osim kao akuzativ stanja koji se odnosi isključivo na razumna bića i stoji obavezno u akuzativu.²¹

Ovdje je potrebno naglasiti da autori normativnih gramatika (*muḥaqqiqūn*) kada govore o akuzativu stanja uglavnom dozvoljavaju preponiranje akuzativa stanja nositelju stanja u genitivu. Tako, primjerice, Ibn Mālik kaže da ovu mogućnost ne treba zabranjivati, iako to neki čine, jer se primjeri takve upotrebe akuzativa stanja javljaju u arapskom jeziku:

وَسَبَقَ حَالٍ مَا بَحْرَفٍ جُرِّ قَدْ   أَيُّوَا، فَلَا أَمْنَعُهُ، فَقَدْ وَرَدُ²²

Međutim, tumačenje ovog ajeta nije jednoobrazno ni u kasnijoj egzegetske tradiciji. Al-Bayḍāwī, recimo, otvara mogućnost da se ajet tumači u skladu sa stanovištima al-Zamaḥšarīja i al-Zaḡḡāga i nedvosmisleno odbija treću mogućnost da se riječ *kāffa* opisuje kao akuzativ stanja kojem je nositelj stanja riječ *al-nās*.²³ S druge strane, Ibn Kaṭīr u svom znamenitom tefsiru početak ovog ajeta tumači u skladu sa stajalištem da se riječ *kāffa* odnosi na

19 Abū Ishāq Ibrāhīm Ibn al-Sarrī al-Zaḡḡāg, *Ma'ānī al-Qur'ān wa i'rābuhu*, vol. 3, ur. 'Abd al-Ḡalīl 'Abduhu Šalbī, 'Ālam al-Kutub, Bayrūt, 1988, 254.

20 Vidi: al-Zamaḥšarī, *Tafsīr al-Kaššāf...*, 874.

21 Vidi: Ibn Hišām, *Muḡnī al-labīb...*, 623.

22 Bahā'uddīn 'Abdullāh al-Hamadānī al-Miṣrī Ibn 'Aqīl, *Šarḥ 'alā Alfīyya Ibn Mālik*, vol. 1, ur. Muḥammad Muḥyiddīn 'Abd al-Ḥamīd, al-Maktaba al-'ašriyya, Bayrūt, 1993, 582.

23 Nāširuddīn Abī al-Ḥayr 'Abdullāh Ibn 'Umar Ibn Muḥammad al-Širāzī al-Šāfi'ī al-Bayḍāwī, *Anwār al-tanzīl wa asrār al-ta'wīl*, vol. 4, Dār ihyā' al-turāṭ al-'arabī, Bayrūt, s. a., 247.

ljudi, te kaže da ove riječi znače da je Poslanik, a. s., poslan svim odgovornim stvorenjima, kao što Uzvišeni kaže i u ajetu: *qul yā ayyuhā al-nās innī rasūl Allāh ilaykum ġamī'an...* [Reci: „O ljudi, ja sam svima vama Allahov Poslanik...”].²⁴

PRIJEVOD TRAKTATA

Traktat o akuzativu stanja Muhibbija

U ime Allaha Svemilosnog Milostivog,

Hvala Allahu koji se u uzvišenosti svoje svetosti nikada ne mijenja i ne umire, kojega se ne dotiče protok vremena niti izmjena stanja, kako je o Njegovoj uzvišenoj biti rečeno: Nikada se ne pretvara iz jednog stanja u drugo, a potom:

Dok sam čitao neke knjige naišao sam na fetvu istaknutog učenjaka Abū al-Su'ūda, neka mu se naš voljeni Gospodar smiluje. Pitanje glasi: da li je rahmetli Kemalpašazade, neka mu Allah podari svako dobro i više od toga, u svom komentaru *al-Miftāḥa* za akuzativ stanja koji služi za potvrđivanje regensa ispravno naveo kao primjer časni ajet: *wa mā arsalnāka illā kāffatan li al-nās* [Mi smo te poslali svim ljudima...]? Odgovor: ne. Dao je ispravan odgovor.

Želio sam da u ovom radu iznesem istraživanje i pripovijesti u vezi s tumačenjem ovog časnog ajeta koje se odnose na univerzalnost poruke našeg Poslanika, a. s., da predstavim akuzativ stanja koji služi da potvrdi regens, da razjasnim razliku koja postoji između ove vrste akuzativa stanja i drugih koje služe za objašnjenje, da predstavim akuzative stanja koji slijede jedan za drugim ili se prepliću i još neke u okviru rečenice. Tražeći uputu od Boga kažem: Znaj da akuzativ stanja koji služi da potvrdi regens ne mora služiti da odgovori na pitanje *kako*, kao što je slučaj s akuzativom stanja u riječima Uzvišenog: *wa lā ta'taw fī al-arḍ mufsidīn* [...i ne činite zlo po Zemlji nered praveći!], jer *al-'atw* ovdje označava nered, a riječ *mufsidīn* [nered praveći] upotrijebljena je da naglasi značenje nereda i da se isključi mogućnost da se ova riječ [*al-'atw*] razumije kao nešto što za ishod ima dobro, kao u slučaju Hidra, a. s., kada je oštetio lađu i ubio dječaka.²⁵ Ovaj akuzativ razlikuje se

24 Vidi: Abū al-Fidā' Ismā'īl Ibn 'Umar Ibn Kaṭīr, *Tafsīr al-Qur'ān al-'aẓīm*, vol. 6, ur. Sāmī Ibn Muḥammad al-Salāma, Dār ṭayyiba li al-našr wa al-tawzī', al-Riyāḍ, 1999, 518.

25 Autor aludira na priču iz sure al-Kahf (60-82). Musa, a. s., zamolio je hazreti Hidra da ga prati ne bi li od njega naučio ono čemu je on podučen. Na tom putu hazreti Hidr je probušio lađu i ubio dječaka, što Musa, a. s., razumijeva kao loša djela. Na kraju puta hazreti Hidr objašnjava svoja djela znanjem kojim je poučen i razlozima nepoznatim drugim ljudima: „Što se one lađe tiče - ona je vlasništvo siromaha koji rade na moru, i oštetio sam je jer je pred njima bio jedan vladar koji je svaku ispravnu lađu otimao; što se onog dječaka tiče - roditelji njegovi su vjernici i pobojali smo se da ih on neće na nasilje

od akuzativa stanja koji služi za objašnjenje, čijom se upotrebom, uz ispunjenje određenog uvjeta, odgovara na pitanje *kako*, pa kažemo: *darabtu al-liṣṣ maktūfan* [Udario sam lopova svezana] i *ḡi'tuka rākiban* [Došao sam ti jašući], i od akuzativa stanja koji služi za potvrđivanje, odnosno ovjeravanje sadržaja imenske rečenice *Zayd abūka 'aṭūfan* [Zejd je tvoj dobrotivi otac], koji je suprotan akuzativu stanja koji označava prolazno stanje, kao u primjeru *ḡā'anī Zayd rākiban* [Zejd mi je došao jašući]. Svi oni, kao što znaš, ne predstavljaju akuzativ stanja koji služi za potvrđivanje regensa. Na osnovu ovoga što smo iznijeli jasno je da je veliki učenjak u komentaru *al-Miftāḥa* pogriješio. Da mi je znati zašto.

Pripovijest i rasprava koju sam obećao tiču se priče koju je al-Qādī Abū Sa'īd ispričao: „U gradu Marakešu susreo sam jednog Jevrejina koji se bavi naukom, pa me je upitao: Koji dokaz imate za univerzalnost poruke vašeg Poslanika, s. a. v. s.? Odgovorio sam riječima Poslanika, a. s.: Poslan sam i crvenim i crnim. Reče mi: Ovo je hadis koji je prenio samo jedan niz prenosioca i donosi samo uvjerenost, a pitanje zahtijeva pouzdanost. Potom mu navedoh riječi Uzvišenog: *wa mā arsalnāka illā kāffatan li al-nās* [Mi smo te poslali svim ljudima...]. Reče: Ovo je dokaz samo onome ko smatra da je ispravno akuzativ stanja upotrijebiti ispred nositelja stanja koji stoji u genitivu iza prijedloga, a ja ne mislim tako. Rekoh: Dokaz univerzalnosti poruke Poslanika, a. s., krajnje je jasan, „- a onaj kome Allah ne da svjetlo neće svjetla ni imati”,²⁶ zbog čega je Poslanik, a. s., pisao bizantijskim, perzijskim i abesinijskim vladarima pozivajući ih da prime islam i da se pridruže zajednici sačuvanoj od grijeha. O ovoj priči Mula Sa'īd²⁷ je rekao: Ako bih ti kazao, kao što je rekao prognanik, da je ovaj ajet dokaz samo onome ko smatra da je ispravno akuzativ stanja upotrijebiti ispred nositelja stanja u genitivu – iako ne znači da nije dokaz i kada se riječ Uzvišenog *kāffatan* smatra atributom izostavljenog masdara u *irsālatan kāffatan*, kao što smatra al-Zamaḥṣarī, ili kada se smatra akuzativom stanja lične zamjenice *ka* [ti] u *arsalnāka* [Mi smo te poslali], tj. kao onog ko će ih sakupiti [ljudi], što je spomenuo al-Zaḡḡāḡ – ja bih rekao da je dokaz univerzalnosti kada se objasni i kao nekategorični dokaz, iako pitanje zahtijeva kategorični.” Ovdje završavaju njegove riječi, neka mu se Allah smiluje.

i nevjerovanje navratiti, a mi želimo da im Gospodar njihov, umjesto njega, dà boljeg i čestitijeg od njega, i milostivijeg...” (al-Kahf: 79-81). Dakle, riječ je o djelima koja za ishod imaju nešto što je dobro.

26 Kur'an, al-Nūr: 40.

27 Autor vjerovatno misli na Mula Sa'īda Ibn Nāḡīja Bik Čelebija (u. 922/1516), istaknutog osmanskog učenjaka, autora glose uz al-Ġurḡānījev komentar *al-Miftāḥa, Ḥāšiya 'alā Šarḥ al-Miftāḥ li al-Sayyid al-Šarīf* (Vidi: Kātib Čelebi, *Kašf al-zunūn...*, 1765).

Primjer akuzativa stanja koji slijede jedan za drugim ili se prepliću su riječi Abdullaha Ibn Zayda da je vidio Poslanika, a. s., kako leži u džamiji stavivši nogu preko noge [*ra'ā al-Nabiyy 'am mustalqīyan fī al-masgīd wāḍi'an ihdā riḡlayhi 'alā al-uhrā*]. Ako se *wāḍi'an* [stavivši] opiše kao akuzativ stanja objekata glagola *ra'ā* [vidjeti] kao što se opisuje riječ *mustalqīyan* [kako leži], riječ je o akuzativima stanja koji slijede jedan za drugim, a ako se opiše kao akuzativ stanja skrivene lične zamjenice u riječi *mustalqīyan*, riječ je o akuzativima stanja koji se prepliću. Istovremeni akuzativ stanja je istodoban sa regansom, kao naprimjer: *ḡā'a Zayd rākiban* [Došao je Zejd jašući], a suprotan ovom je implicitni akuzativ stanja, kao u riječima Uzvišenog: *fa udhulūhā hālidīn* [... zato uđite u nj, u njemu ćete vječno boraviti],²⁸ tj. predodređena vam je vječnost. U svojoj knjizi za ovaj akuzativ dao je primjer: *marartu bi raḡul ma 'ahu šaqr šā'idan bihi ḡadan* [Prošao sam pored čovjeka sa orlom kojim će sutra loviti], tj. zamišljen je lov njim sutra. Neka ovo bude posljednje što sam namjeravao i obećao reći.

Završen je traktat al-Muḥibbīja, muftije u gradu Zvorniku, 1216. godine.

TEKST TRAKTATA O AKUZATIVU STANJA

رسالهء حال لمحبي²⁹

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله المنزه في جلال قدسه عن التغيير والانتقال الذي لا يجري عليه تعاقب الازمان وتوارد الاحوال كما قيل في شان ذاته المتعالى نكرد وهيج از حالي بحالي وبعد لما وجدت في اثناء المطالعة في بعض الكتب فتوى العلامة ابي السعود عليه رحمة ربنا³⁰ الودود وهي هذه المسئلة مرحوم كمال باشا زاده اكرمه الله بالحسنى والزيادة مفتاح شرحنده حال عاملني مؤكد اولديغنه وما ارسلناك الا كافة للناس اية³¹ كريمه سين مثال كتورمه سي³² صحيح اولرمي الجواب اولمز ديو جواب باصواب بيورمش اردت ان اثبت في هذه الورقة ما تحدق بصري عليه من البحث والقصة في وجه الاستدلال بهذه الآية الكريمة على عموم رساله نبينا³³ عم وان امثل الحال المؤكدة للعامل وابين الفرق بينها وبين الاحوال المبينة من جهة التعريف وامثل الاحوال المترادفة والمتداخلة³⁴ وغير ذلك استطرادا في الجملة فاقول وبالله التوفيق اعلم ان الحال المؤكدة للعامل قد³⁵ لا يصلح للوقوع في جواب كيف نحو قوله تع ولا تعثوا في الارض مفسدين فان العثو الفساد وقوله³⁶ مفسدين مؤكد له ليخرج ما يقصد به

28 Kur'an, al-Zumar: 73.

29 U rukopisu 368/10 iza navedenih riječi stoji استادنا الكامل رحمه الله [našeg savršenog učitelja, neka mu se Allah smiluje].

30 U rukopisu Rso 352/4 izostavljeno je ربنا je.

31 U rukopisu Rso 352/4 stoji آيت.

32 U rukopisu Rso 352/4 stoji كتورمسي.

33 U rukopisu Rs 368/10 umjesto نبينا stoji محمد.

34 U rukopisu Rso 352/4 grškom stoji المتداخلة.

35 U rukopisu Rs 368/10 izostavljena je riječ قد.

36 U rukopisu Rs 368/10 stoji وقيل.

الإصلاح³⁷ كما فعل الحضر عم من خرق السفينة وقتل الغلام بخلاف³⁸ الأحوال المبيّنة فإن صلاح الحال للوقوع في جواب كيف لشرط فيها نقول ضربت اللصّ مكتوبا وجئتك راكبا والحال المؤكدة اي المقررة لمضمون جملة اسمية نحو زيد ابوك عطوفا مقابل للحال المنتقلة نحو جاءني³⁹ زيد راكبا وهي غير الحال المؤكدة للعامل كما عرفت⁴⁰ ومما قرّرنا أنّح خطء العلامة في شرح المفتاح⁴¹ وليت شعري ما أوقعه فيه وأما القصة والبحث الموعود فما نقل عن القاضي ابي سعيد أنّه قال اجتمعت بمراكش بيهودي يشتغل بالعلوم فقال لي ما دليلكم على عموم رسالة⁴² نبيكم صلعم قلت قوله عم بعثت الى الاحمر والاسود فقال لي هذا خبر آحاد فلا يفيد الآ الظنّ والمطلوب في المسئلة القطع فقلت له قوله تع وما ارسلناك الا كافة للناس فقال هذا لا يكون حجة الا على⁴³ من يقول بصحة تقديم الحال على صاحبها المجرور بالحرف وانا لا اقول بصحّته قلت دليل عموم رسالته عم في غاية الظهور لكن من لم يجعل الله له نورا فما له من نور من ذلك كتبه عم الى القياصرة والاكاسرة وملوك الحبشة وغيرهم بدعوتهم الى الاسلام واجماع الامّة المعصومة على ذلك قال المولى سعدي فان قلت كيف قال المطرود الآية لا تكون حجة الا على من يقول بصحة تقديم الحال على صاحبها المجرور مع أنّه قوله تع كافة اذا جعلت صفة لمصدر محذوف اي الا ارسالة⁴⁴ كافة لهم كما قاله الزمخشري او حالا من الكاف في ارسلناك اي الا جامعا⁴⁵ لهم على ما ذكره الزجاج يتم به الاحتجاج قلت لعلّه لا يقول بحجّة العام اذا لم يكن مفسرا لكونه دليلا ظنياً والمطلوب في المسئلة القطع انتهى كلامه رحمه الله وأما الأحوال المترادفة والمتداخلة فمثالها في نحو ما رواه⁴⁶ عبد الله بن زيد أنّه رأى النبي عم مستلقيا في المسجد واضعا احدى رجليه على الاخرى فان جعل واضعا حالا لمفعول رأى كمستلقيا فهما من الأحوال المترادفة فان⁴⁷ جعل حالا من الضمير المستكن في مستلقيا فمن الأحوال المتداخلة والحال المتواطئة هي التي يقارن العامل في الوجود نحو جاء زيد راكبا والحال المقدره بخلافه نحو قوله تع

37 Na marginama oba rukopisa stoji مخصصة stoji [tj. izrečenim se namjerava potvrđivanje istinitosti nereda jer se smatra akuzativom stanja za potvrđivanje regensa].

38 U rukopisu Rso 352/4 stoji بحلاف.

39 U rukopisu Rs 368/10 stoji جاء.

40 Na margini rukopisa Rso 352/4 stoji: وكان ذلك انه لاحظ ان لفظة كافة مقصورة في استعمال العرب على الحالية وهي في هذا المقام وقعت صفة للارسال لقطع احتمال لخصوص فلانها مؤكدة لعاملها لا اعتبار حاليّتها الاصلية [Ovo navodi jer je primijetio da se izraz *kāffatan* u arapskom jeziku svodi na upotrebu u funkciji akuzativa stanja, a u ovom je slučaju upotrijebljen kao atribut za *irsāl*, čime je zbog specifične upotrebe isključena mogućnost da se tumači kao akuzativ stanja u skladu s njegovom temeljnom upotrebom u ovom obliku].

41 U rukopisu Rs 368/10 greškom stoji في شرح المصباح في شرح المفتاح.

42 U rukopisu Rso 352/4 izostavljena je riječ رسالة.

43 U rukopisu Rs 368/10 ovdje stoji riječ قول.

44 Na marginama oba rukopisa stoji: تانيث المصدر الموصوف لتانيث وصفه [Masdar koji se javio uz atribut je u ženskom rodu zbog ženskog roda atributa].

45 Na marginama oba rukopisa stoji: على ان الكف بمعنى الجمع والتاء في كافة للمبالغة قال في الجمهرة كل [Pod uslovom da *kaff* dolazi u značenju *ḡam* ' (sakupiti), a *tā* ' u *kāffatan* služi naglašavanju. U djelu al-Ġamhara (autor) je rekao: Sve sam sakupio (*ḡama'tu*), odnosno sabrao (*kafaftu*)].

46 U rukopisu Rs 368/10 stoji روى عن.

47 U rukopisu Rs 368/10 stoji وان.

فادخلوها خالدين اي مقدرين بخلود ومثله في الكتاب بقوله مررت برجل معه صقر صايدا به غدا اي مقدر به الصيد غدا وليكن هذا آخر ما كان القصد مني وعدا⁴⁸
تمت الرسالة لمحبي المفتي بمدينة ايزورنيق سنة ست عشر ومائتين والف

ZAKLJUČAK

Mustafa Muhibbi, koji je obavljao dužnost zborničkog muftije početkom 19. stoljeća, jedan je od manje poznatih bošnjačkih autora koji su pisali na orijentalnim jezicima. Njegov književni i naučni rad zabilježen je sporadično u kataloškim natuknicama i čeka naučnu valorizaciju. Ovim radom započeli smo s predstavljanjem njegovog naučnog opusa. *Traktat o akuzativu stanja* koji je Muhibbi napisao krajem 18. stoljeća, iako nepretenciozno i sažeto djelo, zahvata bitna pitanja vezana za akuzativ stanja u arapskom jeziku, a posebno se bavi problemom različitih jezičkih tumačenja 28. ajeta sure Saba'. Jasno je da autor dobro vlada nerazdvojnim i usko povezanima egzegetskom i arapskom gramatičkom tradicijom, znalački koristi različite izvore, otvara značajna jezička pitanja, kritički ih posmatra, a katkada izlaže i vlastiti sud o njima. Nadamo se da će predstavljanje ovog djela nesumnjive naučne vrijednosti potaknuti nova istraživanja kako naučnog tako i poetskog opusa ovog autora.

IZVORI I LITERATURA

Izvori

Muhibbī, Muṣṭafā, *Tafsīr al-āya* „*wa mā arsalnāka illā kāffa li an-nās*”, Rs 368/10, Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, Sarajevo

Muhibbī, Muṣṭafā, *Risāle-i ḥāl*, Rso 352/4, Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković”, Beograd (<http://arhiva.unilib.rs/cirilica/zbirka/rukopisa/orijentalni-rukopisi>; <https://phaidrabg.bg.ac.rs/o:1496>)

Literatura

al-Bayḍāwī, Nāṣiruddīn Abī al-Ḥayr ‘Abdullāh Ibn ‘Umar Ibn Muḥammad al-Širāzī al-Šāfi‘ī, *Anwār al-tanzīl wa asrār al-ta’wīl*, vol. 4, Dār ihyā’ al-turāṭ al-‘arabī, Bayrūt, s. a.

48 Rukopis Rs 368/10 iza navedenih završava riječima صلى الله على سيدنا محمد وآله اجمعين [Neka Allah blagoslovi našeg gospodina Muhammeda i njegovu cijelu porodicu], te bilješkom o prepisivaču حرر الفقير مفتي زاده [Prepisao siromah Mufti-zade].

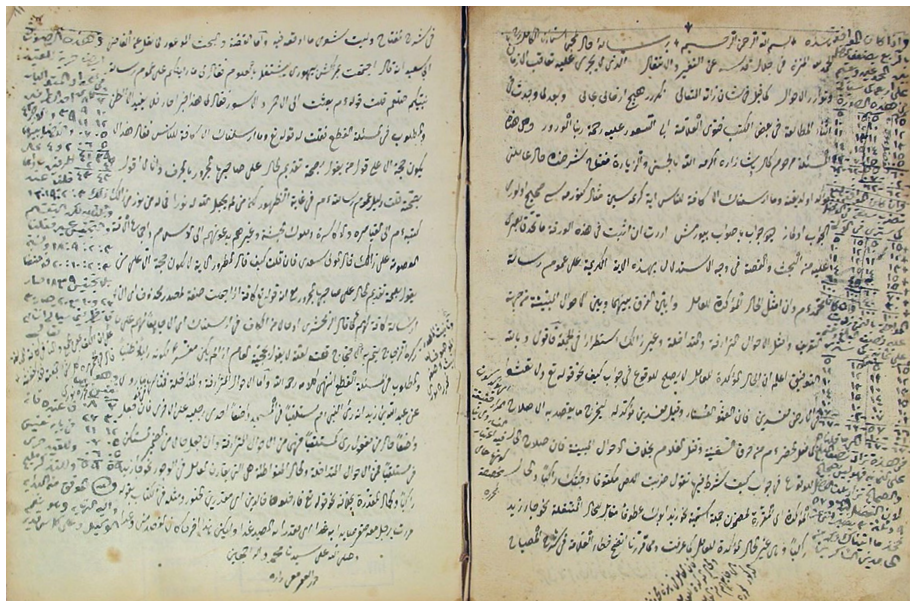
- Çelebi, Kātib, *Kašf al-zunūn ‘an asāmī al-kutub wa al-funūn*, vol. 2, Dār ihyā’ al-turāt al-‘arabī, Bayrūt, s. a.
- Gacek, Adam, *Arabic Manuscripts: A Vademecum for Readers*, Handbook for Oriental Studies, vol. 98, Brill, Leiden – Boston, 2009.
- Hadžiosmanović, Lamija; Trako, Salih, *Tragom poezije bosanskohercegovačkih Muslimana na turskom jeziku*, Gazi Husrevbegova biblioteka, Sarajevo, 1985.
- Hasan, ‘Abbās, *al-Naḥw al-wāfi*, vol. 2, Dār al-ma‘ārif, al-Qāhira, 1999.
- Ibn ‘Aqīl, Bahā’uddīn ‘Abdullāh al-Hamadānī al-Miṣrī, *Šarḥ ‘alā Alfīyya Ibn Mālik*, vol. 1, ur. Muḥammad Muḥyiddīn ‘Abd al-Ḥamīd, al-Maktaba al-‘aṣriyya, Bayrūt, 1993.
- Ibn Hišām, Ġamāluddīn al-Anṣārī, *Muġnī al-labīb ‘an kutub al-a‘arīb*, ur. Māzin Mubārak, Muḥammad ‘Alī Hamidullāh, Dār al-fikr, Dimašq, 1964.
- Ibn Kaṭīr, Abū al-Fidā’ Ismā‘īl Ibn ‘Umar, *Tafsīr al-Qur’ān al-‘aẓīm*, vol. 6, ur. Sāmī Ibn Muḥammad al-Salāma, Dār ṭayyiba li al-našr wa al-tawzī‘, al-Riyāḍ, 1999.
- KUR’AN* (prev. Besim Korkut), Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1977.
- Lavić, Osman, NUBBiH, *Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa*, Al-Furqan, Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, London – Sarajevo, 2011.
- Mehmedović, Ahmed, *Leksikon bošnjačke uleme*, Gazi Husrev-begova biblioteka, Sarajevo, 2018.
- Mujezinović, Mehmed, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine: Istočna i Centralna Bosna*, knj. 2, Sarajevo Publishing, Sarajevo, 1998.
- Paić-Vukić, Tatjana, *Svijet Mustafe Muhibbija, sarajevskog kadije*, Srednja Europa, Zagreb, 2007.
- Šabanović, Hazim, *Književnost Muslimana BiH na orijentalnim jezicima*, Svjetlost, Sarajevo, 1973.
- al-Sakkākī, Yūsuf Ibn Abī Bakr, *Miftāḥ al-‘ulūm*, ur. Na‘īm Zarzūr, Dār al-kutub al-‘ilmiyya, Bayrūt, 1987.
- al-Šamnī, Taqīyuddīn Aḥmad Ibn Muḥammad, *al-Munṣif min al-Kalām ‘alā Muġnī Ibn Hišām*, vol.2, Maṭba‘a Muḥammad Afandī Muṣṭafā, al-Qāhira, s. a.
- al-Zaġġāġ, Abū Ishāq Ibrāhīm Ibn al-Sarrī, *Ma‘ānī al-Qur’ān wa i-rābuhu*, vol. 3, ur: ‘Abd al-Ġalīl ‘Abduhu Šalbī, ‘Ālam al-Kutub, Bayrūt, 1988.
- al-Zamaḥšarī, Abū al-Qāsim Ġarullāh Maḥmūd Ibn ‘Umar al-Ḥawārazmī, *Tafsīr al-Kaššāf ‘an ḥaqā’iq al-tanzīl wa ‘uyūn al-aqāwīl fī wuġūh al-ta’wīl*, ur. Ḥalīl Ma’mūn Šīḥa, Dār al-ma‘rifa, Bayrūt, 2009.
- Ždralović, Muhamed, *Bosansko-hercegovački prepisivači djela u arabičkim rukopisima*, Svjetlost, Sarajevo, 1988.

Treatise on the Accusative of State by Mustafa Muhibbi

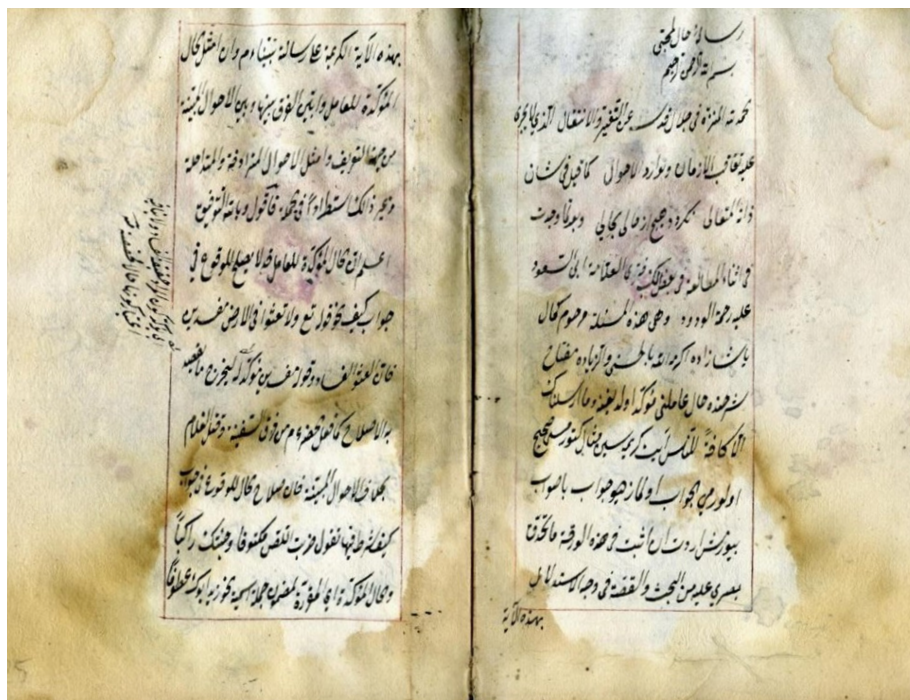
Summary

This paper presents a hitherto unpublished *Treatise on the Accusative of State* (Risāla ḥāl) written in Arabic at the end of the 18th century. The author of the treatise is Mustafa Muhibbi (Muṣṭafā Muḥibbī), a poet and prose author, who also served as a *mufti* in Zvornik. Two copies of this work were used as sources. One copy is held in the manuscript collection of the National and University Library of Bosnia and Herzegovina in Sarajevo and the other one in the collection of manuscripts in oriental languages of the University Library *Svetozar Marković* in Belgrade. The research includes textological preparation of a text accompanied by an annotated translation and a textual analysis of the content of the *Treatise*. The review of the content brings a study of the accusative of state within Arabic grammatical thought and especially within those classical sources which the author refers to when considering the central issue of the treatise related to different linguistic interpretations of the 28th verse of the Surah *Saba*'.

Keywords: Mustafa Muhibbi (Muṣṭafā Muḥibbī), treatise, the accusative of state, verse 28th of Surah *Saba*'

NUBBIH, Rs 368/10 (fol. 80b-81a)

Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković”, Rso 352/4 (fol. 1b-2a)

